Prie Nemunėlio

LIETUVOS KULTŪROS FONDO ROKIŠKIO RAJONO VISUOMENINĖS TARYBOS LEIDINYS

1993 m. rugsėjo mėn. Nr. 9

SUTELKTOM JĖGOM Į BENDRĄ DARBĄ

Atgavusioje Nepriklausomybę Lietuvoje daugelyje miestų buriasi iš to paties krašto kilę žmonės. Jie palaiko ryšį su gimtine, domisi jos problemomis. Juda ir rokiškėnai. Pernai rudenį juos sukvietė Lietuvos kultūros fondo Rokiškio skyriaus valdyba. Nors tuomet jų susirinko negausiai, bet po to jie pradėjo organizuotis Kaune, Vilniuje, Šiauliuose. Kaune aktyviai pradėjo veikti "Sėlos" draugija. Šiauliečiai susirūpinę artėjančiu Rokiškio 500 metų jubiliejumi, vilniškių iniciatyva parengtas leidinys, skirtas Juozo Tumo-Vaižganto 75-mečiui.

Šiemet rugsėjo 25-27 dienomis mūsų kultūros fondas vėl kviečia visus į susitikimą Rokiškyje. Paskatų atvykti šiemet daugiau: bus progų susitikti senus draugus, aplankyti savo tėviškes, paminėti seniausios Rokiškio vidurinės mokyklos, kurioje daugelis mokėsi, jubiliejų, dalyvauti šv. Mato atlaiduose.

Susirinkę iš įvairių Lietuvos vietovių, gal kai kas ir iš užsienio, galėsime pasidalyti savo rūpesčiais ir sumanymais. Bus gera proga sužinoti, kuo gyvena rokiškėnai Vilniuje, Kaune, Šiauliuose ir kt., pasidalyti savo veiklos rezultatais ir vieniems iš kitų pasimokyti. Visi kartu ieškosime būdų išspręsti daugelį problemų. Juk per įvairius minėjimus būta sumanymų šį ar tą nuveikti: pvz., prieš keletą metų, minint Rokiškio vaikų muzikos mokyklos 100-ąsias metines, buvo siūlyta pastatyti prie buvusios Rokiškio vargonininkų mokyklos kuklų paminklą jos vadovui Rudolfui Lymanui; minint Rokiškio J. Tumo - Vaižganto vidurinės mokyklos mokytojo Kazimiero Jovaišos 100-ąsias, prisiminta, jog daugelis jo muzikinių kūrinių, ypač maršų, specialiai parašytų mokinių orkestrams, tebėra rankraščiuose, kad reikėtų juos išleisti; neseniai, per Petro Rusecko - Rusėno 110 metinių minėjimą, knygnešio Jurgio Bielinio anūkas pasiūlė pavadinti vieną Rokiškio gatvę P. Rusecko - Rusėno vardu. Juk kai kurios mūsų miesto gatvės tebenešioja sovietmečio veikėjų vardus, o ir mūsų krašto (nuo Panemunėlio) kilęs žmogus, kurį galima būtų pavadinti Lietuvos nepriklausomybės kūrimo laikų metraštininku, rokiškėnų užmirštas. Tokių įvairiomis progomis pareikštų sumanymų buvo ir daugiau. Deja, jie neįgyvendinti.

O kiek kartų kalbėta ir rašyta dėl nesibaigiančio Rokiškio krašto muziejaus remonto. Turintis tokias puikias patalpas, tiek eksponatų muziejus beveik neveikia. Sovietmetį muziejininkai ne viską galėjo rodyti, dabar jau galėtų, bet nėra kur.

Lietuvoje jau yra išleista nemažai knygų apie atskirus miestus, kraštus, o apie mūsiškį Rokiškį tėra tik nedidelė knygutė, parašyta anais laikais, kai daug ką tekdavo nutylėti - Vytauto Gasiūno "Rokiškis". Reikia didesnės apimties, visapusiškesnio, išsamesnio leidinio. Juk turime rokiškėnų įvairių specialybių mokslininkų, rašytojų, žurnalistų, kurie galėtų prisidėti prie šio darbo.

Ar nelaikas būtų šiame mūsų susiėjime sudaryti būsimos knygos rengimo komisiją, kuri pradėtų rinkti medžiagą.

Artėja Rokiškio 500-metis jubiliejus. Jam pasirengti galime tik bendromis visų rokiškėnų, tiek vietinių, tiek "išeivių", jėgomis.

"Prie Nemunėlio" redakcija

Kraštiečių sugrįžimo tėviškėn šventės dalyviai (poetai, rašytojai, žurnalistai, kalbininkai) 1988 m.

PAMĄSTYMAI SULAUKUS JUOZO TUMO - VAIŽGANTO VIDURINĖS MOKYKLOS 75-MEČIO

1918 m. paskelbusi Nepriklausomybę Lietuva kėlėsi laisvam gyvenimui. Nors šalis buvo nualinta ilgalaikės carinės priespaudos ir Pirmojo pasaulinio karo, nors dar tebebuvo vokiečių okupacinė kariuomenė, daugelyje Lietuvos didesniųjų miestų buvo steigiamos gimnazijos. Nesvarbu, kad beveik nebuvo profesionalių pedagogų ir iš viso nedaug baigusių aukštąjį mokslą, turėta didžiulis entuziazmas - šviesios kultūringos Lietuvos vizija. Rokiškyje jau apie 1907 m. buvo įsikūręs "Saulės" draugijos, besirūpinančios švietimo ir kultūros reikalais, skyrius. Jo iniciatyva 1918 m. rugsėjo 1 d. buvo atidarytos 3 gimnazijos klasės, o prieš Kalėdų atostogas ir IV-oji. Pirmoji Rokiškio gimnazija (tiksliau progimnazija) turėjo "Saulės" vardą. Jai vadovavo jaunas, tik ką baigęs agronomijos mokslus Tartu universitete Kazimieras Petruškevičius. Kadangi jis prieš tai buvo baigęs Marijampolės gimnaziją, kur buvo dėstoma ir lietuvių k., galėjo jos mokyti gimnazistus, o kaip agronomas - dėstyti gamtos mokslus. Be jo, mokytojais dirbo Michalina Popickaitė, Vladas Apanavičius ir kun. Petras Rukšys. "Saulės" gimnazija gyvavo tik iki 1919 m. pradžios. Per šv. Kalėdas Rokiškyje valdžią paėmė revoliucinis komitetas. 1919 m. sausio mėn. suformuota nauja mokyklos vadovybė. Direktoriumi (tada vadintu prezidiumo pirmininku) išrinktas baigęs Krokuvos dailės akademiją rokiškėnas Justinas Vienožinskis. Vasario 4 d. pedagogų tarybos posėdy buvo panaikintas tikybos dėstymas, o buvęs direktorius K. Petruškevičius ir kai kurie mokytojai atsisakė darbo. Daugelis tėvų nustojo leisti vaikus į bolševikinę mokyklą, nors nei J. Vienožinskis, nei kiti mokytojai nepropagavo naujos ideologijos.

1919 m. pavasarį Lietuvos savanoriai išvijo iš savo krašto bolševikus. Gimnazija perėjo į miesto savivaldybės, vėliau į Lietuvos švietimo ministerijos žinią. Nepriklausomybės laikais sustiprėjo mokyklos materialinė bazė, pedagogų kadrai ir svarbiausia - mokykla išugdė daug norinčių tarnauti Tėvynei šviesuolių. 1925 m. buvo išleista pirmoji abiturientų laida, 1931 m. pastatyti gimnazijos rūmai, 1933 m. gimnazijai suteiktas J. Tumo-Vaižganto vardas. Daugelis buvusių direktorių (J. Vienožinskis, Antanas Purėnas, Vytautas Didžiulis, Juozas Petrulis) jaunystėje kovojo prieš carinę priespaudą. Visi to meto gimnazijos direktoriai (be minėtų dar Vilius Gryté, Mečys Kviklys ir Juozas Janulionis) labai atsakingai žiūrėjo į savo pareigas. 1922 m. Kaune įkūrus universitetą, atsirado mokytojų, baigusių mokslus jau lietuviškoje aukštojoje mokykloje. Ir J. Tumo-Vaižganto gimnazijoje jų metai iš metų daugėjo. Lietuva jau turėjo nemažai inteligentijos, sparčiai integravosi į Vakarų Europą. Deja, 1940 m. ji prarado nepriklausomybę. Prasidėjo ilgalaikė okupacija, gerokai pakeitusi ir mokytojų, ir moksleivių gyvenimą. Kadangi mokykla buvo pagrindinis tautos ir valstybės dvasinės kultūros ugdymo židinys, okupantai jau pirmaisiais priespaudos metais ėmėsi represijų prieš aktyvesnius ir kūrybingesnius mokytojus. 1941 m. pavasarį iš Rokiškio J. Tumo-Vaižganto gimnazijos buvo ištremti su šeimomis mokytojai Akvilė ir Petras Bliūdžiai, Matilda ir Vincas Sabai, Regina ir Juozas Šukiai, Monika ir Vincas Stulpinai, represijas. Tačiau karo pradžioje įsižiebusi viltis atgauti laisvę greitai buvo naujųjų okupantų užgesinta. Siautėjo ir nacistai. Sušaudė šios mokyklos mokytoją komunistą Praną Servą ir daug žydų tautybės moksleivių. 1944 m. artėjant frontui, daugumas vyresniųjų klasių moksleivių stojo tuometinis direktorius Eugenijus Šalkauskas ir 1934-36 m. m. čia direktoriavęs Mečys Kviklys (jis net nuteistas sušaudyti). Išvežta nemažai ir moksleivių su tėvais. Karas sustabdė sovietines represijas. Tačiau karo pradžioje įsižiebusi viltis atgauti laisvę greitai buvo naujųjų okupantų užgesinta. Siautėjo ir nacistai. Sušaudė šios mokyklos mokytoją komunistą Praną Servą ir daug žydų tautybės moksleivių. 1944 m. artėjant frontui, daugumas vyresniųjų klasių moksleivių stojo į vietinę rinktinę, svajodami apginti Lietuvos laisvę. Bet grįžo sovietinė okupacija. Mokykloje dėl antisovietinių nuotaikų prasidėjo areštai. Trumpiau ar ilgiau buvo kalinti mokytojai - Antanina Žmuidzinaitė, Janina Steibytė, tik kelias dienas čia mokytojavusi Janina Makuškaitė, Juozas Lipas, Kazimieras Jovaiša, P. Narauskas... Keliomis bangomis 1944-45 ir 1945-46 m. m. vyko moksleivių areštai. O prasidėjus trėmimams, Sibiro platybėse atsidūrė mokyt. Agnė Deksnytė, Valė Augytė, Agota Nakvosaitė, Ada Einorytė. Neišvengė tremties ar kalėjimo ir iš Rokiškio pasitraukę mokyt. Anelė ir Juozas Tarvydai, Ona

(Nukelta | 2 psl.)

II laidos abiturientai (baigę 1926 m.) po 50 metų susitinka su savo mokytoja J. Janulioniene.

Rokiškio J. Tumo-Vaižganto vid. m-los mokytojai, mokęsi šioje mokykloje.

PAMĄSTYMAI SULAUKUS JUOZO TUMO - VAIŽGANTO VIDURINĖS MOKYKLOS 75-MEČIO

(Atkelta iš 1 psl.)

Balnonosytė, Gerutis ir Kęstutis bei jo žmona Liuda Kalpokai... Iš klasių būdavo išvedami moksleiviai, kad, sovietine terminologija tariant, "pakrautų" į gyvulinius vagonus, kur jau buvo jų tėvai.

Po tokių "pamokų" sovietų valdžiai darėsi lengviau drausminti pedagogus ir moksleivius. Ji siekė, kad sovietinė Lietuvos mokykla sugriautų tai, ką per 20 metų formavo nepriklausomybės laikų mokykla: tautinį sąmoningumą, religines tradicijas, laisvo žmogaus savarankiškumą, humanizmo idėjas. Kiek sovietams tai pavyko, šiandien dar sunku įvertinti. Galima tik pasidžiaugti, kad prie buvusios J. Tumo-Vaižganto vidurinės mokyklos, nežiūrint, kad ji vadinosi E. Tičkaus vardu, liko stovėti daug ką primenantis Vaižganto paminklas, kad prasidėjus Sąjūdžiui, ne tik anksčiau čia mokęsi, bet ir dauguma tuometinių moksleivių ir mokytojų siekė, kad mokyklai būtų sugrąžintas Juozo Tumo-Vaižganto vardas. Ir jis 1989 m. balandžio 25 d. buvo atgautas. Mokykloje buvo dar gyvos nepriklausomybės laikų idėjos. Tai liudija tas faktas, jog nelikus prievartos, savaime, be jokių nurodymų iš viršaus išnyko beveik pusę šimtmečio idėjiškai auklėtos komjaunimo, pionierių ir spaliukų organizacijos.

Dabartinė mokyklos situacija panaši į pirmųjų jos gyvavimo metų sąlygas tuo, kad ir tada, ir dabar yra pookupacinis laikotarpis, kai reikia likviduoti okupantų paliktas nuosėdas žmonių sąmonėje, subresti laisvei.

Nežiūrint, kad pirmaisiais metais mokyklą reikėjo kurti vos ne iš nieko - nebuvo nei mokyklai tinkamo pastato, nei paruoštų mokytojų kadrų, nei vadovėlių, o dabar visa tai turime, atrodo, jog kai kuriais atžvilgiais buvo lengviau tada. Anuomet tauta gyveno laisvės, nepriklausomybės siekiais, į visus sunkumus žiūrėjo kaip į laikinus, mokėjo aukotis. Mokytojauti ėjo kas tik turėjo žinių, tinkančių mokyklai, - agronomai, gydytojai, inžinieriai ir t. t. Panašiomis nuotaikomis gyventa ir dabar, pradėjus žygį dėl Nepriklausomybės. Tačiau ją paskelbus, daugelis "iškėpė". Šiandien daug kam materialinė gerovė yra svarbiausias dalykas. Atsirado daug egoizmo, žiaurumo, nenoro galvoti apie tautos ateitį. Visa tai negali neatsiliepti mokytojų ir moksleivių nuotaikoms. Bet tikėkime, kad laisvoje valstybėje, laikui bėgant, susiformuos ir laisvas žmogus, jaučiantis atsakomybę už savo veiksmus ir būsimų kartų ateitį.

Per 75-erius metus pirmoji vidurinė mokykla Rokiškyje išaugo moksleivių ir mokytojų skaičiumi, sustiprėjo jų dalykinės žinios. Per šį laikotarpį mokyklą baigė 69 abiturientų laidos. Jos koridoriais vaikščiojo daug būsimų įžymybių: net 4 aukštųjų mokyklų rektoriai - Vilniaus universitete Juozas Bulavas, Lietuvos žemės ūkio akademijoje - Jonas Bulavas, Kauno politechnikos institute - buvęs šios mokyklos direktorius Antanas Purėnas ir Kauno Vytauto Didžiojo universitete - Algirdas Avižienis, du vyskupai - Antanas Deksnys ir Juozas Tunaitis, daugybė mokslo daktarų, dailininkai - Robertas Antinis, Jonas Mikėnas, Napaleonas Petrulis, Petras Stauskas, Ieva Naginskaitė, Juozas Vaičionis, Vytautas Klemka, rašytojai Elena Nakaitė - Alė Rūta, Pranas Kozulis, Aleksas Baltrūnas, Rimgaudas Graibus, Elena Mezginaitė, daininkės - Irena Jasiūnaitė, Genė Kraskauskaitė, daugybė visuomenės veikėjų, kurių tarpe ir liūdnos atminties LKP CK sekretorius Petras Griškevičius.

Per 75-erius metus pasikeitė net kelios mokytojų kartos. Iš daugiau kaip 20 gimnazijos auklėtinių, vėliau tapusių jos mokytojais, tik keli likę gyvi. Už tai šiandien mokykloje dirba didelis būrys buvusių jų mokinių. Tai liudija, kokia didelė yra gimtinės trauka. Keičiasi kartos, keičiasi gyvenimas, o mokykla išlieka. Apie 1980 m. pirmasis mokyklos direktorius Kazimieras Petruškevičius atsiuntė tuometiniam direktoriui Algimantui Rudokui laišką, kuriame rašė siunčiąs savo išauginto labai reto Lietuvoje rausvažiedžio kaštono atžalą ir prašė jį pasodinti prie šios mokyklos, pirmosios jo darbovietės. Po metų direktorius mirė, o jo kaštonas, pasodintas netoli Vaižganto paminklo, auga ir žydi.

E. VAJEGIENĖ

MŪSŲ KLASĖS IŠDAIGOS

Iš Povilo Kiečio atsiminimų, esančių Rokiškio krašto muziejuje. Jie spausdinti mašinėle ir turi 200 psl., rašyti 1972 m. Povilas Kietis Rokiškio valstybinėje gimnazijoje mokėsi 1922-23 m. m. ir buvo V laidos abiturientas. Vėliau buvo mokytojas.

Tai buvo seniai seniai, jau keli dešimtmečiai praslinko, o sąmonėje gražiausi, įdomiausi, maloniausi ir brangiausi įspūdžiai, vaizdai, pergyvenimai pasiliko. Jų laikas nepajėgęs ištrinti ir išdildyti. Jaunystėje praleistas gyvenimas paliko tokius gilius ir ryškius pėdsakus, kada dabar, po daugelio metų, atrodo, jog tai buvo visai neseniai. O kai sutinki ką iš buvusių klasės draugų, pirmiausia kalba sukasi apie gimnazijoje praleistas dienas ir mokytojus. Kiek ten buvo išdaigų, juoko ir nesėkmių! Viską lydėjo šypsena ir nerūpestingumas.

Klasės mokiniai sudarėme lyg vieną šeimą, tomis pačiomis mintimis gyvenome. Atrodė, kad tarp mūsų bus nesibaigianti draugystė. Baigę gimnaziją pabirome kaip žirniai. Retkarčiais sutinku vieną kitą klasės draugą, jis apie kitus nieko nežino... Prisimenu vienoje knygoje skaitytus mokytojos žodžius. Ji aiškina, koks skirtumas tarp mokytojo ir mokinio: "Mokiniai, baigę mokyklą, išsiskirsto, o mokytojai pasilieka ir toliau mokosi".

Čia noriu prisiminti savo klasės draugų pokštus, kurie nebuvo sąmoningai ruošiami, vykdavo gaivališkai, turbūt dėl jaunatviškų jėgų pertekliaus. Tokių pokštų bent mūsų klasėje netrūko, todėl ji dažnai buvo gimnazijoje linksniuojama.

Mokytojas A. Šukys buvo dailininkas profesionalas. Jis - aukšto ūgio, tiesus, gražiai nuaugęs, visuomet tvarkingais drabužiais, stropus. Pamokas pravesdavo pagal visus metodikos reikalavimus, nuolat sekdavo, kaip mokiniai piešia, duodavo nurodymus bei pastabas. Gabesnius mokinius skatindavo daugiau lavintis. Mokslo metų pabaigoje suruošdavo mokinių kūrybos darbų parodą. Metodiškai ugdė piešimo įgūdžius. Žemesnėse klasėse pratino ranką prie linijų, brūkšnių, tušavimo, o akį - prie perspektyvos ir spalvų derinimo. Vėliau skirdavo sudėtingesnius uždavinius. Technikai ugdyti duodavo piešti įvairius keramikos dirbinius: ąsočius, puodus, vazonus ir kt. Vieni buvo sveiki, o kiti sąmoningai sužaloti: ar ąsa numušta, ar šukė išskelta. Matyt, mokytojas galvojo, kad tokį daiktą sunkiau nupiešti. Visus šiuos eksponatus laikydavo spintoje, mokytojų kambaryje. Budintis klasės mokinys turėdavo prieš pamoką atnešti reikalingus indus į klasę. Atėjęs mokytojas juos sustatydavo tam tikra tvarka, ir mokiniai turėdavo piešti tuos pačius kelias pamokas. Mokiniams tie puodai nusibosdavo.

Vieną dieną atsitiko toks įvykis. Budintis mokinys Jonas Baukys susitarė su Povilu Bareišiu, kad šis pastumtų jį, į mokytojų kambarį nešantį puodus. Kaip buvo sutarta, taip ir padaryta. Iš tikrųjų nereikėjo nė stumti, tik ranką pridėti. Ją pajutęs, Baukys išsitiesė mokytojų kambaryje, o puodų šukės pasklido ant grindų. Mokytojas Šukys užsipuolė Baukį už išdaigas. Baukys aiškinosi:

- Ponas mokytojau, mane kažkas stūmė iš koridoriaus. Kojos užkliuvo slenksčio, nebegalėjau išsilaikyti...

Vienas iš mokytojų patvirtino, kad tikrai Baukį kažin kas stūmė. Greit mokytojas Šukys išėjo į koridorių, klausinėjo vaikščiojančių mokinių, ar nematė, kas Baukį stūmė į mokytojų kambarį. Kur čia iš mokinių sužinosi! Niekas nematė, niekas nieko negirdėjo.

Tuo metu Baukys, likęs mokytojų kambaryje, pradėjo rinkti puodų šukes ir krauti į dėžę.

Įvykis sujaudino mokytojus ir pralinksmino mokinius. Kai Baukys grįžo iš mokytojų kambario, tuoj apspito jį ir klausė:

- Na kaip?

Baukys numojo ranka ir sako:

- Puodai taip sutrupėjo, kad šukės net į kampus nuzvimbė. Sunkiausia buvo nuo juoko susilaikyti. Liežuvį prispaudžiau prie gomurio, o Šukys kad užpuolė. Gerai, kad kiti mokytojai matė, jog mane stūmė. Juokėsi ir kai kurie iš jų.

Po to "istorinio" įvykio Šukys atšalo nuo puodų.

RAŠYTOJAS VYDŪNAS ROKIŠKYJE

Juozo Žiurlio atsiminimai, paimti iš J. Tumo - Vaižganto vidurinės mokyklos muziejaus archyvų, rašyti 1967 m. J. Žiurlys baigė Rokiškio valstybinę gimnaziją 1925 m. Jis buvo I laidos abiturientas. Vėliau mokytojavo.

1922/23 m. m. Rokiškio gimnazijos V-VI klasių (VII ir VIII kl. dar nebuvo) mokiniai nutarėme leisti šapirografuotą mokyklos laikraštėlį "Gyvenimo takais". Buvo sudaryta redakcinė komisija, kuriai pirmininkavo A. Kuzavinis (dabar mokytojas pensininkas). Man, atsimenu, pavedė tvarkyti juokų skyrelį. "Gyvenimo takuose" daugiau ar mažiau atsispindėdavo mokyklos gyvenimas. Laikraštėlį spausdindavome keliolikos puslapių, gražiai apipavidalindavome ir pardavinėdavome, berods, po pusę lito, kad galėtume padengti susidariusias išlaidas.

Viename redakcinės komisijos posėdyje - buvo jau pavasaris - nutarėme pasikviesti su paskaita tada žinomą rašytoją ir filosofą Vydūną, savo raštuose skatinusį siekti aukštesnės dvasinės kultūros. Pasitarę su mokytojais, parašėme laišką į Tilžę (ten Vydūnas mokytojavo, dėstė vidurinėje mokykloje anglų ir prancūzų kalbas), bet nelabai tikėjome, kad rašytojas atvyks: toks tolimas kelias, gal Vokietijos valdžia neleis jam išvažiuoti. Netrukus gavome atsakymą: Vydūnas žadėjo atvykti.

Ir štai 1923 m. gegužės 18 d. rašytojas traukiniu atvažiavo į Rokiškį, atėjo į gimnaziją. Lieknas, vidutinio ūgio, nedidelė barzda ir ūsais, gražiai garbanojančiais plaukais, simpatingais veido bruožais, skaidria, laisva šypsena ir aiškiomis, giliai, kažkaip toli žiūrinčiomis akimis jis mus nepaprastai sužavėjo ir žadino ypatingą pagarbą. Jis atrodė pagyvenęs, bet kupinas jaunatvės ir saulėtos nuotaikos.

Pamokų tą dieną gimnazijoje nebuvo. Visi susirinkome į salę, bet rašytojas pasiūlė išeiti į gamtą. Niekas nedrįso prieštarauti. Netrukus pasiekėme gražų Serapiniškio miškelį. Tarp medžių radome gražią aikštelę. Rašytojas atsistojo ant neseniai nukirsto medžio kelmo, o mokytojai ir mes, mokiniai, aplink susėdome žemėje, kuri jau buvo pradžiuvusi.

Paskaitą "Kam žmogus gyvena pasaulyje" Vydūnas pradėjo nuostabiai gražiais, širdį jaudinančiais žodžiais. Jis maždaug taip kalbėjo truputį vokišku akcentu:

- Aš atvykau pas jus iš senosios prūsų žemės, iš anapus Nemuno. Kai traukinys pasiekė Lietuvą, buvo dar ankstyvas rytas, vos švito. Niekur nematyti nei vieno žmogaus, nei gyvos dvasios. Ir aš pagalvojau: "Rasit, Lietuva jau mirusi, gal jos visai nebėra". Ir štai pro traukinio langą išvydau pagiryje mažą trobelę, iš kurios kamino kilo dūmai. Ir aš supratau, kad Lietuva dar gyva... Važiuoju toliau Lietuvos laukais, čia man viskas taip miela ir malonu. Kiekvienas tėvų žemės kampelis mane domina, mano širdį jaudina.

Traukinys sustoja vienoje stotyje. Žmonės skuba šen ir ten. Veiziu - vienas žmogus neša ant peties užsidėjęs kruviną mėsos gabalą! Och, kaip baisu! Kaip baisu! Ar tam, gerbiamieji, žmogus pasaulyje gyvena, kad šitą mėsą nešiotų?! Kaip baisu!..

Rašytojas kalbėjo, kaitaliodamas balso intonaciją, reiškiamas mintis jungdamas su besikaitaliojančia veido išraiška, su rankų ir viso kūno judesiais.

Tą pačią dieną, po pietų, Vydūnas skaitė paskaitą miesto visuomenei gimnazijos salėje, tema "Slėpiningoji žmogaus gyvybės jėga". Už įėjimą reikėjo mokėti, rodos, po tris litus, bet žmonių prisirinko labai daug.

Rašytojas dėstė savo filosofines mintis, paskaitą pagyvindamas taip pat gestais, stačiai lyg artistas vaidino: tarpais kalbėjo labai tyliai, lėtai, tarpais skubėdamas, pakeltu balsu. O salėje buvo taip tylu, rodos, ir musę skrendančią būtų galima girdėti.

Iš tos paskaitos atsimenu tokį momentą. Vydūnas kalbėjo:

- Jaučiu, kad mano gyslomis teka slėpininga gyvybės jėga. Štai aš paimu šitą kėdę, pakeliu aukštyn ir vėl nuleidžiu žemėn. Kodėl, gerbiamieji, šita kėdė negali manęs paimti ir pakelti? Todėl, kad ji neturi šitos slėpiningosios gyvybės jėgos. (Tai sakydamas, rašytojas pamažu, paėmęs už kojos, kilnojo kėdę aukštyn ir žemyn).

Girdėjau, kad rašytojas, jau mums baigus gimnaziją, dar buvo atvykęs į Rokiškį.

Teko vėliau klausytis Vydūno paskaitų Kauno universitete (apie jas plačiau rašo A. Venclova, mano studijų draugas, savo knygoje "Jaunystės atradimas"), bet jos nebedarė ypatingo įspūdžio. Į tą jo filosofiją tada jau žiūrėjau kritiškai.

Liudos Janulionienės prisiminimai apie Antaną Purėną

A. Purėnas yra mano tetos Liudos Vienožinskaitės vyras. Kurį laiką jie abu gyveno Rokiškyje. Jis čia buvo gimnazijos direktorius, o jo žmona - notarė. Aš tada ėjau į gimnaziją. Kartais pas juos užeidavau, bet buvau dar vaikas, tai koks ten bendravimas galėjo būti. A. Purėnas mokytojauti priėmė ir Juozą Janulionį. Kai Purėnas išsikėlė į Kauną, ryšiai lyg tai nutrūko. Tiesa, kai mudu su Janulioniu norėjome susituokti Kaune ir buvome kun. J. Tumo - Vaižganto pavaryti, nes neatsivežėme vietinio klebono pažymėjimo, leidžiančio tuoktis, tada mums padėjo A. Purėnas. Jis pasikalbėjo su Tumu ir paliudijo apie mus. Tada mus ir sutuokė. Vestuvių proga Purėnai mums iškėlė vaišes, na, tokią vakarienę.

A. Purėnas buvo labai gero būdo. Jis buvo chemikas, dėstė universitete. Sako, kad studentai jo nelabai mėgę. Kalbėdavo labai lėtai, nuolat pamykdamas: "m m m". Bet kaip žmogus, labai visiems padėjo, ypač gimintėms. Turėjo tik vieną seserį. Jai padėjo nusipirkti žemę. Iš kur turėjo pinigų žemei, nežinau. Kadangi savo vaikų Purėnai neturėjo, padėjo sesers vaikams. Du iš jų išmokslino. Sesuo turėjo penkis vaikus. Sesers sūnus Petras visą laiką pas juos ir gyveno, o dukra Verutė tapo pradžios mokyklos mokytoja. Deja, jie abu jauni tragiškai žuvo. A. Purėnas labai gražiai sugyveno su savo žmona. Apskritai, jis nemėgo bartis. Atsimenu tokį atsitikimą. Buvau nuvažiavusi pas juos į Kauną. Ten su savo teta, Purėno žmona, buvome apnakvindintos viename kambaryje, kuriame buvo daug skambučių. Aš ėmiau tetos klausinėti, kam jie. Teta pasakė, kad šitas - iškviesti tarnaitę, kitas - atidaryti durims. Tada aš paėmiau pastarąjį ir paspaudžiau. Kadangi namuose be mudviejų buvo tik Purėnas, kuris tuo metu kažką dirbo savo kabinete, tai jis, viską metęs, nuėjo atidaryti durų. Aišku, ten nieko nerado. Kai jis grįžo į kabinetą ir išgirdo mūsų kambaryje garsų juoką, eidamas pro šalį tik burbtelėjo: "Plemenų darbas", ir, daugiau dėl to nieko nepasakęs, nuėjo toliau darbuotis.

Purėnai buvo nusipirkę nedidelį ūkelį, esantį prie Nemuno, labai gražioje vietoje, tarp pušynų. Bet žemė ten buvo prasta. Tą ūkelį tvarkė Purėno sesers sūnus Antanas. Purėnai ten nuvažiuodavo tik pavasaroti.

Abu Purėnai buvo socialdemokratai. Susipažino Petrograde, būdami studentais ir dalyvaudami visuomeninėje veikloje. Kaip man vėliau pasakojo Purėnienė, prie Antano Purėno, nors jis buvęs lėtas ir rimtas, labai kibusios panos. Viena paprašiusi mano tetos, tada dar Vienožinskaitės, kad ją Antanui papirštų. Tada mano teta pagalvojusi, gal tikrai tas Antanas yra šio to vertas, ir pati pradėjusi apie jį suktis. Tai jai pasisekę. Ar jie buvo susirašę, ar tik šiaip suėję, nežinau. Žinau tik, kad Petrograde bažnyčioje nesituokė, nors į Lietuvą grįžo kaip vyras ir žmona. Tik žymiai vėliau juos sutuokė kun. Tumas. O buvo taip: Purėnienės sesuo Marija rengėsi tekėti už Degučio ir pakvietė Purėnus liudininkais. J. Tumas nepriėmė Purėnienės parašo, sakydamas, kad ji ne Purėnienė (jis žinojo, kad jie nesusituokę). Taip įvykusios dvejos vestuvės: Degučiai pabuvojo Purėnams liudininkais, o Purėnai - Degučiams.

Po A. Purėnų mirties (pirmas mirė A. Purėnas) Kaune ju namuose apsigyveno iš tremties grįžęs Purėno sesers sūnus Antanas. Tartonyse (Kupiškio raj.) buvo dar kitas jo sūnus. Ar jie dar gyvi, nežinau.

Pasakojimą užrašė E. VAJEGIENĖ

IŠ JUOZO KELIUOČIO ATSIMINIMŲ

"Mano gyvenimas epochos audrose"

Spausdinamas tekstas iki šiol niekur nepublikuotas, paimtas iš autoriaus rankraščių, saugomų Alfonso Keliuočio archyve.

Tautininkų vyriausybė išleido naują įstatymą, kuriuo verslo įmonės ir laisvos profesijos žmonės apdedami mokesčiais. Ir štai vieną gražią dieną iš Finansų ministerijos mokesčių inspektoriaus gaunu oficialų raštą, kuriuo pranešama, kad aš, "Naujosios romuvos" leidėjas ir redaktorius, turiu valstybei už metus sumokėti 50 000 litų mokesčių. Šį raštą mokesčių inspektoriui tuojau grąžinau, pastebėdamas, kad jis niekuo nepagrįstas, nes "Naujoji romuva" man neduoda jokio pelno, o tik man suteikusi kelias dešimtis tūkstančių skolos ir kad dėl to aš jokių mokesčių nė cento nemokėsiu. Mokesčių inspektorius, gavęs tokį mano raštą, įsižeidė, pagrasino teismu ir dar kartą pareikalavo tuojau sumokėti 50 000 litų. Aš parašiau skundą Finansų ministerijos mokesčių komisijai, išdėstydamas, kad tie astronomiško dydžio mokesčiai neturi jokio pagrindo, ir dar paprašiau tuojau atsiųsti kontrolierius ir vietoje patikrinti visas "Naujosios romuvos" buhalterijos knygas, kurios patvirtins mano teiginį. Kontrolieriai tuojau atvyko ir ištisą dieną vartė "Naujosios romuvos" buhalterines knygas. Bet tikrino tendencingai ir lengvabūdiškai, jokio dėmesio neatkreipė į "Naujosios romuvos" pirmųjų jos egzistavimo metų deficitą, nepasidomėjo, kiek autoriams išmokama honoraro, kiek jos prenumeratorių nepilnai sumoka, kiek žurnalas turi netikėtų išlaidų, kiek jis išleidžia užsienio žurnalams prenumeruoti ir užsienio knygoms pirkti, kiek jam kaštuoja "Naujosios romuvos" klubo išlaikymas ir t. t. Šitaip kontroliuodami jie tik patvirtino mokesčių inspektoriaus sudarytus apskaičiavimus. Jie tiesiog ignoravo visus dokumentus, kurie prieštaravo mokesčių inspektoriaus sudarytoms tezėms. Aš nemokėjau jokių mokesčių ir padaviau skundą Vyriausiajai mokesčių inspekcijai. Ji specialiai sušaukė posėdį ir mane pakvietė į jį su visais dokumentais ir buhalterijos knygomis. Aš nusisamdžiau sunkvežimį ir su didžiuliais pundais buhalterinių knygų ir dokumentų atvykau į Finansų ministeriją. Čia pasakiau pilną pasipiktinimų ir nuostabos kalbą ir paneigiau visas finansų ministerijos pretenzijas. Bet komisijos nariai, visi jau pagyvenę žmonės ir buvę caro valdininkai, abejingai ir miegulstai klausėsi mano kalbos. Jie tik paprašė dokumentais įrodyti savo kalbos teiginius. Aš jų paprašiau susipažinti su čia pat gulinčiomis dokumentų krūvomis. Jie man atsakė, kad neskaitys, netikrins šių dokumentų, nes jie skaitų tik žyminių mokesčių apmokėtus raštus: "Visus šiuos dokumentus apmokėkite žyminiu mokesčiu, tada tik mes juos tikrinsime". Aš jiems atsakiau, kad tai nejmanoma, kad tam reikėtų dar ištisų savaičių laiko ir daug naujų tūkstančių, o aš dažnai neturiu ir centų Pienocentre pavakarieniauti". "Jei taip, tai nešdinkitės iš čia! Jums nėra čia ko veikti ir netrukdykit mums brangaus laiko savo romantiškais svaičiojimais!" Ir aš išsinešdinau. Taip ir Vyriausioji mokesčių komisija patvirtino mokesčių inspektoriaus reikalavimą tuojau sumokėti jau ne 50 000 litų, bet 150 000 litų, nes jau buvo treji metai, kai iš manęs šie mokesčiai reikalaujami. Ir jie dar didėjo, nes augo nuošimčiai ir baudos už pavėlavimą.

Aš Finansų ministerijai dar kartą parašiau, kad jokių mokesčių nemokėsiu ir negaliu jų sumokėti, jei ir labai norėčiau. Tada atvyko policininkas aprašyti mano turto. Aš jokio turto neturėjau: nei namų, nei daržo, nei sodo, nei savo automobilio; nuomavau tik skurdų kambarėlį triukšmingame darbo kabinete. Ir šiame kambarėlyje nebuvo nė vieno baldo, kurį galėtų aprašyti, nes jie visi priklausė buto šeimininkui. Man priklausė tik keli tūkstančiai knygų, bet įstatymas neleido jų aprašyti, nes jos buvo laikomos mano profesinio darbo priemonėmis. Apraše tik radiją, kurį neseniai buvau pirkęs. Jį kainavo, rodos, 300 litų. Ir viskas!

- Jums reikia 150 000 litų, o mano turto yra tik už 300. Ir kokia nesąmonė skelbti mano turto varžytynes! Juk tai tik gėda ir juokas!

Policininkas, kuklus valstiečių sūnus, buvo suglumęs nemažiau kaip aš. Jis atsiprašinėjo, kad dėl šių varžytynių jis niekuo dėtas. Jį valdžia atsiuntusi, ir jis atėjęs ir nieko blogo man nenorįs. Jis pats esąs nustebęs ir pritrenktas tokio valdžios reikalavimo. Aš jam pasiūliau pasiimti aprašytąjį radiją ir išeiti. Jis išėjo, bet radijo nepasiėmė: jį man paliko, gūsčiodamas pečiais. Aš likau vienas, apimtas beribio nerimo. Tautai ir kultūrai dirbu beveik dovanai, gyvenu pusbadžiu, dažnai neturiu iš ko naujų kojinių, batų ar marškinių nusipirkti, o čia iš manęs dar reikalauja 150 000 litų! Ir Katalikų mokslo akademija kasmet reikalauja grąžinti stipendiją, kurią buvau gavęs Paryžiuje studijuoti. O aš kasdien turiu šypsotis ir gražiai atrodyti, kad niekas nepamatytų, jog "Naujoji romuva" bankrutuoja, nes tada nutrūktų visi kreditai, kuriais naudodamasis leidžiu savo žurnalą. Švedų popieriaus bendrovė kreditan nebeduotų popieriaus, "Spindulio" spaustuvė kreditan nebespausdintų nė vieno numerio, bankai nebepriiminėtų mano vekselių, "Naujosios romuvos" patalpų savininkai nebelūkuriuotų, kol sumokėsiu nuomą, ir teismo keliu žurnalą išmestų į gatvę, skaitytojai nebesiųstų prenumeratos pinigų, bendradarbiai pradėtų rūpintis, kokiame kitame leidiny galėtų toliau spausdinti savo rašinius... Keista, tragiška būklė... Iš vienos pusės, turiu vaidinti beveik esąs milijonierius, o iš kitos pusės Finansų ministerijai įrodinėti, kad nė lito neturiu 150 000 litų mokesčiams sumokėti. Šiandien policininkas atėjo mano asmeninio turto aprašyti, o rytoj gal ateis "Naujosios romuvos" varžytynes paskelbti. Ir visos mano svajonės bus sudaužytos, visi kūrybiniai planai sužlugdyti, šimtai rašytojų, dailininkų, muzikų, aktorių, mokslininkų bus suvedžioti ir tūkstančiai skaitytojų bus apvilti. Tai bus visos naujosios Lietuvos kartos krizė, jos visų svajonių ir idėjų žlugimas!

Jausdamas visą savo būklės tragizmą ir visą atsakomybę prieš tautą ir kultūrą, darau paskutinį bandymą. Vykstu pas Finansų ministro pareigas einantį tarnautoją, kurio dabar ir pavardės negaliu atsiminti. Tai dar jaunas ekonomistas. Aš jam išdėstau visą šią mokesčių istoriją ir prašau juos panaikinti, nes vis tiek nė vieno lito negaliu sumokėti. Jis tingiai pakelia galvą ir ramiai man atsako:

- Aš nieko negaliu jums padėti. Aš negaliu panaikinti komisijos nutarimo. Aš tik galėčiau šių mokesčių išmokėjimą išdėstyti ilgesniam laikui. Tai ir viskas.

Aš pakilau ir susijaudinęs tariau:

- Pone ministre, šia Jūsų malone negalėsiu pasinaudoti, nes aš iš viso niekad šių mokesčių nemokėsiu...

Ir neatsisveikinęs išėjau iš ministro kabineto. Ministras, matyti, suglumintas tokiu mano elgesiu, nieko man išeinančiam ir protestuojančiam nepasakė. Atsidūręs vienas gatvėje dar giliau ir skaudžiau pajutau visą savo situacijos tragizmą. Nukulniavau į Konrado kavinę, kad, juokaudamas su draugais, kiek išsiblaškyčiau ir nusiraminčiau.

Visą naktį negalėjau sudėti akių. Vos užmiegu, mane ištinka košmaras. Ir vėl nubundu šaltu prakaitu išpiltas ir bijau užmerkti akių. Dabar man jau aišku, kad dabartinėje situacijoje "Naujosios romuvos" bankrotas neišvengiamas. Be abejo, valdžia greitai paskelbs "Naujosios romuvos" varžytynes. Visas jos kuklus turtas - keli stalai, pora spintų, kelios kėdės - bus išparduotos, jos visoms pajamoms bus uždėtas areštas, dabar jas visas paims valdžia. Popieriaus niekas nebeduos. Nė viena spaustuvė nebesutiks jos spausdinti. Visi mano išduoti vekseliai neteks vertės, o naujų niekas nebepriims. Visi bendradarbiai ir bičiuliai apgailestaudami išsiskirstys. Tūkstančiai skaitytojų, pasklidę po visą Lietuvą, po Ameriką ir Vilniaus kraštą, bus apvilti ir įsiutę ant manęs, o "Naujosios romuvos" priešai piktdžiugiai triumfuos.

Rytą atsikėliau su skaudama galva, jau nebežinodamas, ką veikti ir ką galvoti. Paėmiau naujausią "Lietuvos aidų" numerį. Jame perskaičiau žinutę, kad vakar Teisingumo ministras Stasys Šilingas kalbėjosi su spaudos atstovais, kad vienas žurnalistas jo paklausęs, kodėl Lietuvoje nesą Administracinio teismo, į kurį būtų galima kreiptis, kai valdžios organai padaro neteisingų sprendimų. Juk visos civilizuotos valstybės jau turinčios tokius teismus. Juk valdžia kartais galinti suklysti ar neteisingai pasielgti. Į tai teisingumo ministras S. Šilingas atsakė, kad Lietuvai, pirmąkart iškovojus sau nepriklausomybę, teko visas įstaigas iš naujo kurti ir buvo tiesiog pamiršta tokį teismą įkurti. Bet kol jis bus įkurtas, jo pareigas eina Vyriausiasis Tribunolas. Man tokią informaciją beskaitant, galvoje gimė nauja mintis: šį neteisingą finansų ministerijos sprendimą apskųsti Vyriausiajam Tribunolui. Tuojau paėmiau popierių ir plunksnakotį ir Tribunolui parašiau tokio turinio raštą:

Teisingūmo ministras S. Šilingas spaudoje yra pareiškęs, kad Lietuvoje Tribunolas eina ir administracinio teismo pareigas, o Finansų ministerija visiškai neteisingai man, kaip "Naujosios romuvos" leidėjui ir redaktoriui, paskyrė milžiniškus, tiesiog fantastinius mokesčius. "Naujoji romuva" niekad nedavė jokio pelno, ypač pirmaisiais egzistavimo metais ji yra padariusi daug skolų. Todėl nėra jokio pagrindo, kad aš nors vieną litą mokėčiau už jos leidimą. Todėl aš šį Finansų ministerijos sprendimą prašau visiškai panaikinti. Be to, Tribunolą prašau išspręsti dar šiuos du klausimus. Man atrodo, kad žurnalai ir laikraščiai Lietuvoje nėra verslo ar biznio įmonės, kad jie yra kultūros ir civilizacijos institucijos, tokios kaip universitetas, kaip teatras, kaip įvairios mokyklos. Ir jei nei universitetas, nei teatras, nei mokyklos, nei institutai nemoka valstybinių verslo mokesčių, tai ir žurnalai, ir laikraščiai neturėtų jų mokėti. Antras klausimas, į kurį norėčiau gauti atsakymą, yra toks: aš vis dėlto, kaip laisvos profesijos žmogus, rašytojas ir žurnalistas, turiu šiokių tokių pajamų, apie kurias aš čia ir painformuoju, tad kiek aš už tai turėčiau mokėti.

Su tokiu raštu aš nuėjau pas žurnalistų sąjungos juriskonsultą advokatą Rozenbergą ir paprašiau sutikti šią mano bylą ginti. Advokatas mielai sutiko ir visiškai pritarė jau mano parašytam raštui. Jis Tribunolui ir įteikė šį mano raštą - skundą. Netrukus Tribunolas paskyrė dieną mano bylai svarstyti. Į jo salę susirinko daug "Naujosios romuvos" bendradarbių ir spaudos atstovų. Aš turėjau Tribunolui raštu paruošęs kalbą, nes joje turėjo būti daug skaičių ir datų. Bet man pradėjus iš popieriaus skaityti kalbą, Tribunolo pirmininkas Petrauskas tuojau mane sulaikė ir pareiškė, kad Tribunole neleidžiama raštu skaityti savo kalbų, kad aš turiu kalbėti gyvu žodžiu. Aš suglumau ir nelabai sklandžiai gyvu žodžiu išdėsčiau savo mintis, nes negalėjau visko atsiminti, kas buvo surašyta. Advokatas Rozenbergas tiksliai pakartojo mano jau pasakytus teiginius, juos pailiustruodamas keliais juridiškais posakiais. Tada į Tribunolą išėjo vyriausias valstybės prokuroras K. Žalkauskas, buvęs Klaipėdos gubernatorius. Jis ex officio turėjo ginti valstybės reikalą, bet šį kartą jis pasakė didelę kalbą, mane gindamas. Jis sakė, kad visa Lietuva gerai žinanti, jog aš "Naująją romuvą" leidžiąs ne dėl pelno, kad ji einanti tik mano pasiaukojimo dėka, kad aš pats dažnai ir nevalgęs, ir neturįs reikiamų drabužių ir apavo, kad mano pavyzdžiu "Naujajai romuvai" aukojasi ištisa eilė kultūrininkų ir mokslininkų, kad yra įsikūrusi ištisa draugija jai remti ir kad iš jos leidėjo ir redaktoriaus dar reikalauti mokesčių ir dar tokių didelių yra gryna nesąmonė. Finansų ministerijos atstovas, atsiųstas čia apginti jos pretenzijas, pakilo suglumęs ir sujaudintas, skėstelėjo rankomis, gūžtelėjo pečiais ir tarė: "Tokiems dalykams paaiškėjus, aš atsisakau mano privalomo žodžio ir nebeginu Finansų ministerijos interesų, aš tik stebiuos, kodėl mūsų nusiųsti kontrolieriai, tikrinę "Naujosios romuvos" buhalteriją, to nepastebėjo?" "O todėl, kad jie tiesiog ignoravo visus dokumentus, kurie prieštaravo Finansų ministerijos sprendimui!", - aš replikavau iš vietos. Jokių liudininkų nebuvo, tad Tribunolas išėjo susitarti tik dėl sprendimo. O po dešimties ar dvidešimties minučių grįžo ir garsiai perskaitė savo sprendimą: "Laikraščiai ir žurnalai nėra verslo įmonės, bet yra kultūros institucijos, todėl jie neprivalo mokėti jokių verslo mokesčių, o Juozas Keliuotis, kaip laisvos profesijos žmogus, už šiuos trejus metus turi sumokėti (kelias dešimtis) litų". Nepasakau skaitmens, nes jo gerai neatsimenu. Tribunolo salėje kilo audringi plojimai.

Visi buvo patenkinti - ir Vyriausiojo Tribunolo nariai, ir Vyriausias valstybės prokuroras, ir mano advokatas, ir "Naujosios romuvos" bendradarbiai, ir spaudos atstovai. Tik Finansų ministerijos atstovas suglumęs atsiprašinėjo už visus iš jo mano patirtus nemalonumus. Aš mielai jam paspaudžau ranką, sakydamas, kad viskas gerai, kas gerai baigiasi. Advokatas atsisakė už bylos gynimą paimti honorarą: "Aš džiaugiuos, kad mes laimėjome, man nieko nereikia, tai buvo mano pareiga kaip spaudos juriskonsulto".

Aš jaučiaus kaip iš naujo gimęs ir priėjau išvadą, kad gyvenimas yra draug ir nuolatinis mirimas, ir nuolatinis gimimas, kad norint gyventi, reikia nuolat kovoti už savo gyvybę. "Naujoji romuva" išgelbėta! Ji toliau gyvuos, ir aš gyvuosiu draug su ja, nes mano gyvenimas ir mano likimas yra sutapatintas su "Naujosios romuvos" likimu.

Sekančią dieną Lietuvos laikraščiai paskelbė apie šį Vyriausiojo Tribunolo sprendimą ir apie "Naujosios romuvos" laimėjimą, nes tai buvo ir jų visų laimėjimas. Visi laikraščiai ir žurnalai jau buvo sumokėję šiuos verslo mokesčius. Jiems tai buvo nesunku, nes jiems buvo paskirta mokėti tik po kelias dešimtis ar po kelius šimtus litų. Bet dabar valdžia turės jiems grąžinti ir tuos jau įmokėtus mokesčius, nes Tribunolo sprendimas virto įstatymu. Tik teko girdėti, kaip Finansų ministras T. Tūbelis išreiškė savo nepasitenkinimą: "Ak, tasai Keliuotis, ką jis mums padarė! Jis ne tik nesumokėjo jam paskirtų mokesčių, bet dar privertė visiems laikraščiams ir žurnalams grąžinti jau įmokėtus mokesčius ir ateityje uždraudė iš spaudos gauti kokių nors pajamų!"

Taip ir vėl sužlugo pastangos likviduoti "Naująją romuvą". Jie turėjo pasitraukti ir dar su nemažais nuostoliais. Bet jie neišnyko. Ir jie, progai pasitaikius, dar pikčiau, dar žiauriau ir subtiliau puls mane ir mano "Naująją romuvą". O čia nieko nepadarysi. Toks mano gyvenimas ir toks mano likimas. Jei norėsi gyventi ir veikti, tai visą laiką turėsi kovoti.

Pajutęs savo galią, aš "Naująją romuvą" lioviaus teikęs cenzūrai tikrinti. Ne kartą karininkas cenzorius gerųjų mane prašydavo: "Kodėl jūs, prieš spausdindami "Naująją romuvą", jos medžiagos nepatiekiate cenzūrai patikrinti? Juk paskui būtų labai gaila konfiskuoti tokį gražų žurnalą!" Aš jam taip pat ramiai neužgauliu tonu atsakydavau: "O kam aš ją teiksiu jums tikrinti? Juk aš ne blogesnis patriotas, negu jūs! Aš pats į žurnalą nieko nededu, kas galėtų pakenkti mūsų tautai ir valstybei. O jei kartais kritiškai įvertiname kai kuriuos valdžios darbus, tai tik todėl, kad ją apsaugotume nuo

(Nukelta į 4 psl.)

Mūsų kraštietis Jonas Lapašinskas šiemet kovo 4 d. sulaukė 70 metų.

Linkėdami poetui, populiarių dainų autoriui dar ilgų kūrybinių metų, spausdiname jo eilėrašti.

ŠAUKSMAS SAUSROJE

Noriu prišaukti lietų,
kuris gaivintų orą.
Tave ne tik mylėti,
tavim didžiuotis noriu...
Išlieka, nepelyja
vien tik galingas
jausmas:
noriu, kad džiaugtųs
lyros,
varpai kad laimę gaustų,
širdis kad širdį jaustų,
o jei lietus - telyja,
kad medžiai
nusipraustų,
kad žemė pasijaustų
pagirdyta lig soties,
laukų žiedai rasoti
imtų linksmai šypsotis...
Šaukti prišaukti lietų,
alsuoti gaivų orą,
kad želmenys užlietų
artojų pėdas - noriu.

Jonas LAPAŠINSKAS

Nuotraukoje: Rokiškio centrinės bibliotekos skaitykloje. J. Lapašinskas ir aktorė M. Leonavičiūtė.

"Mano gyvenimas epochos audrose"

(Atkelta iš 3 psl.)

klaidų, kad tobulintume jos darbus. Juk žmogui natūralu klysti, neklaidingų nėra nei žmonių, nei valdžių. O mes bendromis pastangomis norime ir turime mažinti tas klaidas. Tai visados stiprina ir tautą, ir valstybę". Cenzorius karininkas j tuos mano samprotavimus nieko neatsakydavo, o tik dar kartą pakartodavo savo prašymą. O aš padėdavau ragelį, nes tokie pokalbiai vykdavo telefonu.

Visuomenė greitai pajuto, kad tik "Naujoje romuvoje" spausdinami drąsiausi aštresnės kritikos straipsniai; ir autoriai, norį iškelti kokį nors opų klausimą, savo tuos straipsnius ėmė nešti į "Naująją romuvą" ir honoraro už juos nereikalauti. Be to, "Naujoji romuva" nebuvo laikoma kokios nors opozicinės partijos žurnalu. Todėl autoriams, šiame žurnale, paskelbusiems aštrios kritikos straipsnių, negrėsė automatiškų represių pavojus: jų negalėjo apšaukti piktos destruktyvinės valios politikioriais. Tai savikritika! Tai noras tobulinti mūsų gyvenimą, ne partinė demagogija! Todėl valdžia daug rimčiau turėjo skaitytis su "Naujoje romuvoje" skelbiamais straipsniais. Kiti laikraščiai ir žurnalai pradėjo plačiai perspausdinti kritiškuosius "Naujosios romuvos" straipsnius, ir idėjos ėmė plisti po visą kraštą. Žinoma, valdžiai tai pradėjo nepatikti, ir komendantas paskelbė taisyklę, jog iš kitų spaudos leidinių (čia turėta galvoje "Naujoji romuva") laikraščiams ir žurnalams draudžiama persispausdinėti straipsnius. Toks draudimas gerokai trukdė "Naujosios romuvos" idėjoms plačiau plisti, bet jis didino jos tiražą.

Bet greit "Naujajai romuvai" atsirado daug didesnių pavojų ir sunkumų. Tautininkai, ruošdamiesi Seimo rinkimams, prie Ministro pirmininko įsteigė Informacijos ir propagandos komitetą. Šis komitetas ėmė ruošti visiems Lietuvos laikraščiams ir žurnalams privalomą propagandinę medžiagą - informacijas ir ištisus straipsnius. Tai jau buvo priemonė, pasisavinta iš fašistinio režimo valstybių. Privačių organizacijų ir pavienių asmenų leidžiami spaudos leidiniai turėjo nemokamai spausdinti informacijas ir straipsnius, dažnai nukreiptus net prieš jų idėjas ir jų interesus. Tai jau aiškus smurtas, pažeidžiąs visuomeninės ir individualios moralės principus ir civilizuotos visuomenės priimtas teisines normas. Be to, tie straipsniai dažnai buvo labai žemo žurnalistinio, literatūrinio ir intelektualinio lygio. Ir supurtama kodėl. Juk tai valdininkų "kūryba", dažnai net ne iš įsitikinimo išplaukianti. Net padoresni tautininkai į tokį komitetą nesutiko eiti. Jį sudarė daugiausia gryni karjeristai, prisiplakėliai iš "kairiojo sparno". Bet ši medžiaga buvo privaloma, jos neatspausdinęs žurnalas ar laikraštis tuojau buvo konfiskuojamas.

Susipažinęs su tokia propagandine medžiaga, nusprendžiau "Naujoje romuvoje" jos visiškai nespausdinti. Man atrodė, kad jos spausdinimas būtų tikra savižudybė. "Naujajai romuvai" siunčiamos medžiagos dauguma būdavo jau prieš savaitę atspausdintos visuose mūsų dienraščiuose, o ligi šiol ji savo skiltyse skelbdavo tik naują, originalią, dar niekur nespausdintą medžiagą. "Naujoji romuva" buvo vienintelis Lietuvoje laikraštis, kuris šios propagandinės medžiagos nespausdino. Už tai valdžia galėjo konfiskuoti kiekvieną jos numerį, bet tam nesiryžo. Juk ji jau ne kartą buvo nudegusi nagus, bandydama "Naująją romuvą" sužlugdyti arba bent sutramdyti. Bet tą propagandinę medžiagą vis tiek siųsdavo kiekvienam numeriui. Aš pastebėjau, kad jos popierius neblogas, tad, užbraukęs jos tekstą, kitoje lakštų pusėje rašydavau savo straipsnius ir informacijas, dažnai nukreiptas prieš šią propagandą. "Spindulio" spaustuvės darbininkai ir ten dirbą redaktoriai linksmai, o gal ir pavydžiai juokaudavo: "Keliuotis irgi spausdina "mėlynus lakštus", bet tik atvirkščią jų pusę!" (Propagandinė medžiaga buvo rašoma ant geros kokybės mėlynų lakštų).

Bettos "rojaus dienos" neilgai truko. Po keletos savaičių iš Informacijos ir propagandos komiteto pirmininko Pr. Dailidės gavau gražų įspėjimą, kad būtinai spausdinčiau visą privalomą propagandinę medžiagą, nes jos neatspausdinus, "Naujoji romuva" bus be jokios atodairos Vidaus reikalų ministerijos konfiskuojama. Tokį grieztą sprendimą padaryti paskatino katalikų laikraščiai: "Mūsų laikraštis", "Saltinis", "Penevėžio balsas" ir kt., kurie pareiškė, kad "Naujoji romuva", drąsiai svarstanti visas politines problemas, nespausdinanti šios politinės propagandinės medžiagos. O jie, būdami visiškai nepolitiniai leidiniai, privalą ją spausdinti. Tai reklamti neteisybė. Aš ramiai išklausiau šio įspėjimo ir išleidau naują "Naujosios romuvos" numerį, jį neįdėdamas nė vienos eilutės iš tos propagandinės medžiagos. Vidaus reikalų ministerija tuojau konfiskavo tą numerį. Aš nuvykau pas Vidaus reikalų ministrą generolą Čapliką ir jį paprašiau, kad jis panaikintų šį konfiskacijos aktą. Jis nenorėjo sutikti ir man parodė Komiteto raštą, kuriame reikalaujama būtinai šį žurnalą konfiskuoti.

- Betgi žurnale nėra nė vienos eilutės, už kurią reikėtų jį konfiskuoti! O jei jame nėra atspausdintos privalomos medžiagos, tai galite jį ir šimtą metų laikyti, vis tiek jos jau negalės atsirasti! Tad sveikas protas reikalauja leisti šį numerį platinti! O gali būti kalba tik dėl sekančių numerių.

Tokiais išvedžiojimais aš iš generolo pléšte išplėšiau leidimą tą "Naujosios romuvos" numerį platinti. Ir tuojau jį išekspedijavau į visą kraštą. Bet ir sekantį numerį išleidau be propagandinės medžiagos. Jį irgi tuojau konfiskavo Vidaus reikalų ministras ir dar šiuo reikalu atsisakė su manim kalbėtis. Tada kreipiaus į Krašto apsaugos ministrą: šis sugebėjo savo kolegą įtikinti panaikinti ir antrą konfiskacijos aktą. Trečią numerį išleidau irgi be propagandinės medžiagos. Jį irgi konfiskavo. Dabar kreipiaus į Užsienio reikalų ministrą St. Lozoraitį. Jis išlaisvino ir trečią numerį. Tada Informacijos ir propagandos komitetas man pranešė, kad pats Ministrų kabinetas padarė specialų nutarimą, kad visa propagandinė medžiaga būtinai privaloma ir "Naujajai romuvai" ir kad nė vienas jos numeris daugiau negali pasirodyti jos ištisai neatspausdinęs, ir kad nė vienas ministras nebeturi teisės kovoti prieš jos konfiskavimus. Draug su šiuo pranešimu atsiuntė tiek daug propagandinės medžiagos, kad ji turėjo užpildyti visus žurnalo puslapius, jo paties medžiagai nepaliekant nė vienos eilutės. Be to, buvo pareikalauta, kad Komiteto paruoštas idiotiškas straipsnis "Kodėl žiebtuvėliai apdėti mokesčiais?" būtų įdėtas vedamuoju, nenurodant nei jo autoriaus, nei šaltinio.

Gavęs tokią "siaubingą dovaną", tuojau nubėgau į Ministrų kabineto rūmus skųstis Ministrui pirmininkui J. Tūbeliui. Bet jo neradau. Jis visai savaitei išvykęs atostogų. Bet deisti nebuvo galima, nes buvo jau šeštadienis ir spaustuvei jau reikėjo įduoti medžiagą naujam numeriui. Tad sugrįžęs į redakciją, skubėdamas ir karščiuodamasis parašiau memorandumą Valstybės prezidentui A. Smetonai, nors žinojau, kad šeštadieniais jis jau nieko nepriimėnėja ir kad tik raštu galiu jam išdėstyti savo reikalą. Situacija tokia rimta, kad nusprendžiau veikti "va bank", šekspyriškų, hamletiškų "būti ar nebūti".

Memorandume išdėsčiau, kad Informacijos ir propagandos komitetas iš viso labai nemokšiškai ir nemorališkai veikia, kad jo ruošiama medžiaga tokio žemo lygio, kad ją gėda spausdinti, kad ši jau visuose dienraščiuose atspausdinta medžiaga įsakoma dar spausdinti ir žurnaluose, kurių skaitytojai su ja jau prieš savaitę yra susipažinę, kad laikraščiai ir žurnalai verčiami spausdinti straipsnius, nukreiptus prieš jucos pačius, neturėdami teisės nurodyti jų šaltinį, kad "Naujajai romuvai" patiekta šios propagandinės medžiagos užpildyti visam numeriui, todėl kol bus galioje informacijos ir propagandos komiteto reikalavimai, tol "Naujoji romuva" nebegalės toliau pasirodyti. Štai tasai komitetas "Naujajai romuvai" nejteikė prezidento pasakytos kalbos apie M. K. Čiurlionį, kurią mielai būčiau įdėjęs vedamuoju, bet pareikalavo, kad vedamuoju įdėčiau "Kodėl žiebtuvėliai apdėti mokesčiais?" iš viso, visa Informacijos ir propagandos komiteto veikla yra nemokšiška, dažnai tiesiog idiotiška, prieštaraujanti elementariai etikai ir nesugebanti nieko įtikinti...

Parašęs tokį raštą, nuoširdų ir atvirą memorandumą, nuskubėjau į prezidentūrą. Čia prie pat laiptų, vedančių į Prezidento audiencijų salę, sutikau jo adjutantą. Jis pareiškė, kad šeštadieniais Prezidentas neturįs pasikalbėjimų valandų, todėl aš jokiu būdu negalįs su juo pasimatyti. Bet tuo metu laiptais ėjęs Prezidentas mane pastebėjo, pasisveikino ir papraše pas jį užeiti. Adjutantas tuojau nuo manęs nuvilko paltą, paėmė skrybėlę ir pasiūlė keliauti draug su Prezidentu. Šis nusivedė mane į audiencijų salę, pakviete atsisesti priešais save ir pasiteiravo, kokiu reikalu aš atvykęs. Aš tuojau viską išdėsčiau. Prezidentas susijaudino, susirūpino ir tarė:

- Tiesiog nežinau, kaip jums padėti. Tas komitetas yra Ministro pirmininko žinioje, o jisai yra išvykęs visai savaitei pailsėti. Man, jį aplenkiant, nemalonu duoti Komitetui įsakymus.

- Bet jei Jūsų Ekscelencija nesutramdysite to Komiteto savivaliavimų, tai "Naujoji romuva" jau negalės daugiau pasirodyti, ir aš turėsiu visą Lietuvą painformuoti, kodėl taip atsitiko.

- Na gerai, Rytoj, nors ir sekmadienis, bet aš pakviesiu pas save Komiteto direktorių, išklausysiu jo paaiškinimų ir tada padarysiu savo sprendimą.

- Ligi pirmadienio devintos valandos aš norėčiau sužinoti Jūsų Ekscelencijos sprendimą, nes ligi tos valandos pagal sutartį spaustuvei turui įteikti paskutinę medžiagą.

- Gerai! Jūs pirmadienį iš ryto paskambinkit mano adjutantui ir iš jo sužinosite, koks buvo padarytas mano sprendimas.

Aš pakilau ir įdaviau savo memorandumą.

- O, labai gerai, kad ir raštu išdėstėte visą reikalą, bus lengviau jį suvokti ir atsiminti. Man atrodo, kad Komitetas neturi teisės iš laikraščių reikalauti, kad jie skelbtų jo medžiagą, nenurodydami jos šaltinio.

- Bet ėtai jo slaptas raštas, kuriuo griežtai draudžiama nurodyti kai kurių jo straipsnių šaltinį.

Ir aš jam įdaviau tokį raštą.

- Tai savivaliavimas! - tarė Prezidentas ji perskaitęs.

- Na, gerai! Laikykitės! Mes apsvarstysime visus šiuos jūsų išketus klausimus, ir pirmadienį iš mano adjutanto jūs sužinosite mano sprendimą.

- Labai dėkui, Jūsų Ekscelencija! - tariau atsisveikindamas.

Pirmadienį prieš devintą valandą paskambinau Prezidento adjutantui. Jis man tuojau pranešė, kad "Naujoji romuva" atleidžiama nuo privalomos propagandinės medžiagos spausdinimo, bet tik su dviem sąlygom, kurias galėsiu sužinoti pas Informacijos ir propagandos direktorių Pr. Dailidę.

Tuojau į "Spindulio" spaustuvę nusiunčiau visą paruoštą medžiagą naujam "Naujosios romuvos" numeriui. Mano žurnalas toliau eis! Prezidentas vis dėlto padėjo jį išgelbėti, apgynė nuo Informacijos ir propagandos komiteto piktų pasikesinimų. Bet kokia kaina teks pirkti šią laimę? Tai reikia tuojau sužinoti. Tad tuojau bėgu į Komitetą. Mane priima jo pirmininkas Pr. Dailidė ir jo pavaduotojas J. Graičiūnas. Pasisveikiname. Susedame prie apvaliojo staliuko. Pr. Dailidė tuojau ima dėstyti visą reikalą:

- Respublikos Prezidentas nusprendė, jog "Naujoji romuva" gali ir toliau nespausdinti privalomos propagandinės medžiagos, bet tik su viena griežta sąlyga, kad joje daugiau nebebus jokios politikos. Kai tik joje pasirodys politinių straipsnių ar informacijų, tuojau ši privilegija nebegalios.

- Gerai! Bet tuojau susitarkime, ką jūs laikysite politika, nes tai labai neaptarta ir plati sąvoka. Pavyzdžiui, jei aš parašysiu straipsnį, kad mūsų Valstybės teatro politika idiotiška ir nelietuviška - ar tai jau bus politika?

- Žinoma, tai jau bus politika!

- Jei aš parašysiu straipsnį, kad mūsų Švietimo ministerija visiškai nesirūpina lietuvių literatūros ugdymu, kad Knygų leidimo komisija velniai žino, ką leidžia, bet tik ne lietuvių literatūros šedevrus - ar tai jau bus politika?

- Tai jau bus gryniausia politika!

- O jei aš atspausdinsiu K. V. C. konferencijos aprašymą, kur bus paskelbti visi kunigų daromi valdžiai priekaištai, - ar tai jau bus politika?

- Be jokios abejonės!

- O jei Respublikos Prezidentas pasakys didelę politinę kalbą ir aš ją "Naujojoje romuvoje" įdėsiu vedamuoju, - ar tai irgi bus politika?

- Ne! Šiuo atveju tai nebus laikoma politika!

- O jei aš parašysiu piktą straipsnį, kad Lenkija vis dėlto atiduotų mums mūsų sostinę, - ar tai bus politika?

- Ne! Tai nebus politika!

- O jei aš paskelbsiu Užsienio reikalų ministro kalbą apie Lietuvos užsienio politiką, - ar tai irgi bus laikoma politika?

- Ne! Tai nebus politika!

- Labai dėkui! Vadinasi, mes išsiaiškinome, ką mes laikysime politika ir dėl to mums nebėra ko kalbėtis!

- Bet yra dar viena, ne mažiau svarbi sąlyga! Jūs Respublikos Prezidentui raštu ir gyvu žodžiu įrodėte, kad mes, Komitetas, nemokšiškai, nesąžiningai ir smurtiškai dirbame, todėl jis nusprendė, kad jūs pats konkrečiu darbu ir gyvu pavyzdžiu parodytumėt, kaip šį darbą reikia kompetentingai, sąžiningai ir be smurto dirbti. Jis nusprendė, kad jūs Užsienio reikalų ministerijos ribose tuojau pradėtumėte organizuoti Informacijos departamentą ir būtumėte jo vyriausiuoju direktoriumi. Tai irgi esminė sąlyga, be kurios "Naujoji romuva" nebus atleidžiama nuo pareigos spausdinti visos mūsų gaminamos privalomos propagandinės medžiagos.

Tai buvo sunki sąlyga. Ir aš giliai susimąsčiau.

Jei aš sutiksiu šį departamentą organizuoti ir jam vadovauti, tai turėsiu visas tam atsidėti. Bet ir "Naujoji romuva" tik todėl gali egzistuoti, kad aš jai atiduodu visas savo jėgas. Dabar padvigubinti savo jėgas aš negaliu, o su turimomis jėgomis gerai atlikti abu šiuos uždavinius irgi neįmanoma. Sutikęs būti departamento direktoriumi, būsiu puiklai medžiagiškai aprūpintas, galėsiu gražinti visas skolas ir reikiamai padėti savo tėvams, broliams ir seserims, nebūsiu persekiojamas ir skriaudžiamas, nebebadmiriausiu ir nebevaikščiosiu reikiamai neapsirengęs, turėsiu puikų butą, galėsiu vesti ir sukurti šeimą. Bet koks likimas tada ištiks "Naująją romuvą" ir jos idėjas?.. Ar šiuo žygiu nebus palaidotas visos mano jaunystės aukso svajonės? Galėjau bandyti, galėjau rizikuoti, prieš akis buvo atsivėrusios didelės galimybės... Gal galėjau drauge būti ir departamento direktorius, ir "Naujosios romuvos" redaktorius ir, visaip manevruodamas, neatsisakyti nuo savo pagrindinių idėjų ir ieškoti naujų būdų joms realizuoti... Kiek universiteto žmonių iš valdžios gauna algas ir toliau kovoja prieš valdžios neigiamybes... Bet tokia galvosena man buvo svetima. Jokia karjera manęs neviliojo. Apie turtingą ir patogų miesčioniškąą gyvenimą niekad nebuvau svajojęs - jis man buvo svetimas, nejdomus. Ir nebuvau nusiteikęs sąmoningai daryti kompromisų. Jų kartkartėmis turėjau daryti, bet tik smurto priverstas. Aš visada buvau gaivališkai nešamas heroizmo ir pasiaukojimo srauto.

- Vis dėlto jūs sakykite, ar sutinkate su šia antraja sąlyga! - paragino Komiteto direktorius.

- Žinote, - pradėjau mikčiodamas, užsikirsdamas nesklandžiais sakiniais, - dabar aš jaučiuos labai pavargęs ir išsekęs. Juk jau ištisas mėnuo, kaip buvo konfiskuojami visi "Naujosios romuvos" numeriai... Dėl to man visada teko giliai išgyventi ir daug kentėti. Dabar norėčiau tuojau išvykti į Palangą ir ten ilgesnį laiką pailsėti. Gal Respublikos Prezidentas ir jūs sutiktumėte palaukti?.. Pailsėjęs ir grįžęs iš Palangos, ateisiu tartis konkrečiai ir dėl šios sąlygos. O dabar laikykite, kad aš teoriškai sutikau ir su šia sąlyga, ir "Naujosios romuvos" nebeverskite spausdinti savo tos privalomos propagandinės medžiagos.

- Gerai! - tarė direktorius. - Palauksime, kol jūs pailsėsite ir sustiprėsite, tada ir pradėsime konkrečiai tartis, o dabar ta jūsų taip nekenčiama propadanginė medžiaga "Naujajai romuvai" nebeprivaloma.

- Labai dėkui, pone direktoriau! Viso gero!

Atsisveikinau ir grįžau į redakciją. Į Palangą tuojau negalėjau išvažiuoti, nes reikėjo paruošti naujos medžiagos keliems "Naujosios romuvos" numeriams ir rasti žmogų, kuris sutiktų ir galėtų mane pavaduoti. Be to, dar universitete reikėjo baigti skaityti žurnalistikos kursą ir egzaminuoti savo studentus. Tai buvo irgi nelengvas man uždavinys.

Atlikęs neatidėtinus darbus, pagaliau išvykau į Palangą. Čia atvykau galutinai išsisėmęs ir pavargęs, kad nebežinojau, kur mano dešinė ar kairė. Bet kasdien besimaudydamas Baltijos jūroje, bevaikščiodamas pajūriu ir po kopas, besigėrėdamas visu parko nuostabiu grožiu, reguliariai ir sočiai viloje maitinamas ir juokaudamas su atsitiktinias draugais ir pažįstamais, po dešimties dienų pasijutau vėl naujas žmogus, skildinas kūrybinių jėgų ir naujų sumanymų, ir naujų idėjų. Vėl norėjosi gyventi, kurti ir kovoti. Vėl nebuvo baisūs visi pavojai ir sunkumai. Kelis kartus užsukau pas čia pat besillsintį Respublikos Prezidentą ir iš lėto, atsargiai ir nejučiomis jį įtikinau, kad jis manęs nebeverstų organizuoti tą Informacijos departamentą, kad jo Vyriausiojo direktoriaus ir vyriausiojo "Naujosios romuvos" redaktoriaus pareigos būtų man sunku suderinti ir dar sunkiau jas vienam ir tam pačiam žmogui gerai atlikti. Juk Informacijos departamentui pasiruošusių ir kompetentingų žmonių dar nėra, tad geriau atidėti jo įsteigimą. "Naujajai romuvai" irgi būtų sunku rasti naujų žmonių, kurie pajėgtų nors dalį mano ten dirbamo darbo atlikti. Taip ta antroji sąlyga ir buvo anuliuota tarp mūsų dviejų. Prezidento ir manęs. Todėl, grįžęs iš Palangos, nebejutau reikalo užeiti pas Informacijos ir propagandos komiteto pirmininką toliau tartis šiuo klausimu. "Naujoji romuva", kitų laikraščių ir žurnalų pavydui, toliau ėjo nespausdindama tos privalomos, menkavertės propagandinės medžiagos ir nepasiduodama valstybės cenzūros kontrolei. Tas teikė jai daug vertės ir aktualumo, ir skaitytojų, ir bendraminčių skaičius nuolat augo. O ta pirmoji sąlyga - vengti politikos - pasidarė mirusia raide, ji išgaravo, išnyko ir niekas jos man ir nebepriminė. Informacijos ir propagandos komitetas, skaudžiai nudegęs nagus, daugiau neberizikavo kibti į "Naująją romuvą", ir Vidaus reikalų ministerija nebebandė jos numerių konfiskuoti.

Redakcinė kolegija: A. Keliuotis, P. Blaževičius, O. Mackevičienė, E. Vajegienė.
Redakcijos adresas: Rokiškis, Respublikos 94.

Rinko ir spausdino AB "Panevėžio spaustuvė", 5319, Panevėžys, Beržų 52. Ofsetinė spauda 1 spaudos lankas.
Užs. Nr. 2840. Tir. 3000. SL 1071